

Naglasak genitiva množine

Turina, Anamarija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:356599>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Anamarija Turina

Naglasak genitiva množine

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Anamarija Turina

Naglasak genitiva množine

Završni rad

Područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana kroatistika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

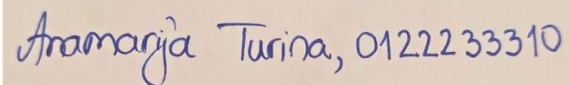
Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 25. kolovoza 2022.

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Anamarija Turina, 0122233310".

Ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA HRVATSKOGA NAGLASKA.....	2
3. NAGLASAK GENITIVA MNOŽINE	4
3.1. Genitiv množine s uzlaznim naglaskom	6
3.2. Genitiv množine sa silaznim naglaskom	7
3.3. Nepromijenjeni naglasak u genitivu množine	9
4. NAGLASAK NEPOČETNIH SLOGOVA	11
4.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima u genitivu množine	12
5. ISTRAŽIVANJE.....	15
5.1. Komparativna analiza kao metoda istraživanja	15
5.2. Rezultati komparativne analize	16
6. ZAKLJUČAK	20
7. LITERATURA	21

SAŽETAK

U radu se donose naglasna pravila hrvatskoga standardnog jezika, kao i moguća odstupanja od postavljenih normi. Tematska je usmjerenost na predstavljanju i donošenju naglasnih mogućnosti i pravila kod jednosložnih i višesložnih riječi u genitivu množine. U radu se odgovara na pitanja koja su temeljna pravila o raspodjeli naglasaka unutar hrvatskih riječi, ostvaruju li se silazni naglasci na unutrašnjim slogovima u genitivu množine, što propisuju rječnici, a koji se oblici naglašavanja ostvaruju među govornicima hrvatskoga jezika. Prilikom provođenja istraživanja komparativnom se analizom nastojalo pronaći odgovore na polazišna pitanja uz usporedbu s napomenama u hrvatskim gramatikama, znanstvenim radovima, rječnicima hrvatskoga jezika te podacima dostupnima na mrežnim izvorima.

Ključne riječi: naglasna pravila, naglasak genitiva množine, odstupanja od norme, komparativna analiza

1. UVOD

Fonologija, kao jezikoslovna disciplina koja se bavi proučavanjem izgovora glasova unutar pojedinog jezika, obuhvaća i područje usmjereno na proučavanje naglasnih pojava određenog jezika, koje se naziva prozodija (Barić i dr., 1997: 66). Prema *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr., 1997: 66) naglasak riječi jest isticanje određenog sloga svake riječi pomoću triju prozodijskih obilježja; siline, kretanja tona i trajanja. Gramatika *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 25) navodi četiri naglasaka koja se razlikuju u hrvatskom standardnom jeziku: kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni naglasak, a nisu izostavljene ni zanaglasna dužina ni kračina. U *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (Ham, 2017: 27) predstavljena su četiri osnovna pravila o raspodjeli naglasaka unutar riječi:

1. u jednosložnim se riječima mogu ostvarivati samo silazni naglasci (*pàs, pânj*)
2. na prvome se slogu višesložnih riječi mogu ostvariti sva četiri naglasaka (*gòvor, zlâto, jàcati, gláva*)
3. unutrašnji ili nepočetni slogovi višesložnih riječi mogu imati samo uzlazne naglaske (*napísati, kukùruz*)
4. posljednji slog riječi ne može biti naglašen.

S obzirom na to da su norme hrvatskoga standardnog jezika jasno postavljene, u govoru, ali i u rječnicima i priručnicima moguće je uočiti odstupanja od postojećih pravila. U ovome će radu riječ biti upravo o odmacima od norme kada je u pitanju raspodjela naglasaka, a tematski će i istraživački rad biti usmjeren na proučavanje naglasnih mogućnosti u genitivu množine višesložnih imenica. Koliko su odstupanja od norme, kada je riječ o silaznim naglascima na nepočetim slogovima, zastupljena među govornicima i unutar rječnika hrvatskog jezika, provjerit će se komparativnom analizom. Polazište je komparativnoj analizi pretpostavka da rječnici hrvatskog jezika poštuju zadane jezične norme, dok suvremeni hrvatski govornici nisu većinom skloni tome. Pritom će *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015) poslužiti u provođenju sustavne analize i provjere jezičnih mogućnosti, dok će videozapisi s mrežne platforme *YouTube* biti korišteni u svrhu provođenja slušne analize govora govornika hrvatskoga jezika. Stoga je glavni cilj rada provjeriti poštuju li hrvatski rječnici norme o naglašavanju imenica u genitivu množine te koliko su skloni odstupanjima.

2. OBILJEŽJA HRVATSKOGA NAGLASKA

S obzirom na to da se svaka riječ u jeziku sastoji od jednoga ili više slogova, onaj slog koji se u riječi ističe različitim sredstvima, kao što su udar, ton i dužina, nositelj je naglasaka (Jelaska, 2004: 193). Svaka riječ obvezno mora imati naglašen jedan slog, a naglasna se obilježja ostvaruju na samoglasniku, onome „koji u usporedbi s drugima ima viši ton, veću glasnoću, dulje trajanje i točnije izgovaranje glasnika“ (Babić i dr., 2007: 120). *Hrvatski jezični savjetnik* (1999: 71) navodi kako svaka riječ može imati samo jedan naglasak, a ne više njih jer naglasak nije obilježje sloga, nego same riječi. Jelaska (2004: 193) tvrdi kako naglasak svojim obilježjima može poslužiti razlikovanju različitih idioma jednoga jezika, dok gramatika *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* (2007: 122) dodaje kako prozodija riječi može poslužiti razlikovanju općeg hrvatskog jezika od dijalektalnih i ostalih idioma u hrvatskom jeziku. Kada je riječ o obilježjima hrvatskoga naglasaka, nužno je istaknuti kako je hrvatski naglasak spoj različitih fonoloških dionica, odnosno sastoji se „od udarne dionice povezane sa slogovnom, tonske dionice, te morne s kojom je povezana tonska“ (Jelaska, 2004: 210). Upravo je iz toga razloga pojavu različitih naglasaka u različitim idiomima hrvatskoga jezika moguće objasniti kao posljedicu spoja udara, dugih i kratkih slogova (jednomorskih ili dvomorskih slogova) te tona, a prema tim se obilježjima idiomi međusobno razlikuju (Jelaska, 2004: 205). Prema tradicionalnoj podjeli naglasaka hrvatski standardni jezik razlikuje četiri naglasaka: kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni (Vukušić i dr., 2007: 25), a oni nastaju kao spoj tonske putanje i trajanja (Jelaska, 2004: 206). Nadalje, Jelaska (2004: 210) objašnjava kako je naglašeni slog onaj slog koji je spojen s udarom, a udar, zajedno s podacima o dužini i tonu sloga, služi kao distinktivno sredstvo. Objašnjenje je vidljivo na sljedećem primjeru: glagol *preskoči* jedan je od oblika glagola *preskočiti*, a njegovo će značenje ovisiti o tome na kojemu se slogu te riječi nalazi udar. Ako se udar nalazi na prvome slogu riječi, glagol *preskoči* označavat će prezent treće osobe jednine, a ako se udar ostvari na drugome slogu, oblik *preskoči* više neće imati jednako značenje kao i riječ u prethodnom primjeru, nego će označavati glagol u imperativu druge osobe jednine. Dužina, kao jedno od naglasnih obilježja, također može poslužiti kao razlikovno sredstvo pa tako riječ *lúk*, čiji je slog kratak, znači povrće, a riječ *lúk* s dugim slogom označava vrstu oružja (Jelaska, 2004: 210). Ton, koji u riječima hrvatskoga jezika može biti visok i nizak, također je jedno od naglasnih obilježja i ono može poslužiti u razlikovne svrhe (Jelaska, 2004: 211). Međutim, niski ton nije razlikovan, nego je zalihostan, dok visoki ton, zajedno s udarom, čini naglasak te služi kao razlikovno sredstvo (Jelaska, 2004: 211). Nadalje, Jelaska (2004: 211) tumači razliku između nastanka jednosložnog i dvosložnog naglasaka te pritom navodi kako će

naglasak biti jednosložan, odnosno kratkosilazni ili dugosilazni (*kīša, mājka*) ukoliko su dva naglasna obilježja, visoki ton i udar, spojeni u istome slogu, no ako se naglasna obilježja ne ostvaruju na istome slogu, nego se razdvojeno ostvaruju u susjednim slogovima (udar se ostvaruje na prvome slogu, a visoki ton na drugome), tada je riječ o dvosložnom naglasku koji može biti kratkouzlazan ili dugouzlazan (*nòga, báka*).

3. NAGLASAK GENITIVA MNOŽINE

U knjizi *Na putu do naglasne norme* (Martinović, 2014: 31) donosi se objašnjenje opće paradigmatike i tipološke norme, što je važno razlikovati kako bi se mogao promatrati naglasak za svaki padež zasebno. Prema Martinović (2014) tipološka bi pravila bila ona specifična pravila koja je moguće uočiti kod promjenjivih naglasnih uzoraka, dok opću paradigmatiku naglasnu normu čine „ona naglasna pravila koja u morfološkim paradigmama i tvorbi riječi određuju naglasak bez obzira na onaj u polaznome obliku“ (Martinović, 2014: 31). Naglasak pojedinih padeža jedna je od općih naglasnih stalnosti kod imenica, pa je tako moguće izdvojiti i genitiv množine kod kojega se najčešće ostvaruje silazni ton pri naglašavanju, a osim što ga odlikuje prevladavajući silazni naglasak, genitiv množine prepoznatljiv je i po svojim duljenjima slogova te zanaglasnim dužinama (Martinović, 2011: 115). S obzirom na pojavnost silaznog tona kod genitiva množine, razlog se tomu objašnjava uzimajući u obzir sličnost naglasaka genitiva množine s naglaskom vokativa jednine i stoga se smatra da su „naglasci V jd. i G mn. u opreci prema ostalima“, što je i prepoznatljivo na sljedećem primjeru: *bùbreg – bùbreže – bùbrēgā* (Martinović, 2011: 123).

Osim silaznog naglasaka, koji je jedna od uobičajenih značajki genitiva množine, važno je istaknuti i drugu značajku, a to su zanaglasne dužine čije se objašnjenje donosi prije navoda temeljnih pravila o načinu naglašavanja genitiva množine. Zanaglasna dužina smatra se vrstom gramatičkog morfema te se može pojavljivati u nastavcima za prezent, nastavcima za različite pridjevne oblike, u instrumentalu jednine kod imenica ženskoga roda ili u genitivu množine (Jelaska, 2004: 216). Stoga se zanaglasne dužine smatraju jednim od naglasnih stalnosti u genitivu množine. Jelaska (2004: 216) navodi kako zanaglasna dužina u genitivu množine ima razlikovnu ulogu, dok *Hrvatski pravopis* (Jozić i dr., 2013) donosi objašnjenje prema kojem zanaglasna dužina može poslužiti u svrhu razlikovanja genitiva jednine od genitiva množine. Shodno tomu, zanaglasna dužina ima razlikovnu moć: *Nema vojnika. / Nema vojnika* (Silić i Pranjković, 2007: 18). S obzirom na to da zanaglasna dužina ima razlikovnu ulogu, ne treba ju se izbjegavati u uporabi jer se ona smatra fonološkom pojavom, za razliku od dužina koje se javljaju u sufiksima (*zidār*) i koje su sustavne (Martinović, 2014: 75). Sustavnim se bilježenjem zanaglasne dužine služi i *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić i Pranjković, 2007: 20) smatrajući je strukturnim dijelom hrvatskoga jezika. U govoru se zanaglasna dužina može ostvarivati na različite načine, no njezino se izostavljanje treba izbjegavati jer će tada doći do gubitka razlikovnosti, a samim time i do jezičnog osiromašivanja (Jelaska, 2004: 216).

Nadalje, kada je riječ o naglasnim pravilima i naglašavanju genitiva množine nužno je istaknuti kako je sam način njegova naglašavanja jasno propisan i dostupan je unutar normativnih priručnika, koji sadržavaju kodifikacijske norme (Martinović, 2014: 20). Martinović (2011) u vlastitome radu predstavlja naglasna pravila za genitiv množine, a ta su pravila nastala nakon provođenja komparativne analize (proučavanjem i uspoređivanjem suvremenih rječnika, gramatika i priručnika) te pomnog slušanja načina na koji školovani govornici hrvatskoga jezika rabe genitiv množine (Martinović, 2011: 115). Istaknuta opća pravila za naglašavanje genitiva množine jesu sljedeća:

1. predzadnji se slog dulji kod imenica koje u genitivu množine završavaju na *-ā* (*gròš – gróšā; žèna – žénā*)
2. s obzirom na to da se u genitivu množine najčešće ostvaruje silazni naglasak, ako dođe do pomicanja naglasaka ulijevo (ili ponekad udesno na slog koji je predzadnji) ispred jednosložnih osnova sa završecima *-ā, -ī, -ijū*, doći će do promjene intonacije u uzlaznu (Martinović, 2011: 115-116).

Kada je riječ o prvome pravilu, u uporabi su zamijećena odstupanja, odnosno dvostrukosti/trostrukosti, a javljaju se kod posuđenica u muškome rodu s kratkouzlaznim naglaskom koji se ostvaruje na predzadnjem slogu: *bicìkl – bicìklā, bicíklā, bicikālā* (Martinović, 2011: 116). Dakle, odstupanja se mogu ostvariti na sljedeće načine: da naglasak ostane na istome slogu i ne produlji se, da metatonira i ostane na istome slogu, a treća je mogućnost metataksa, odnosno pomicanje naglasaka na slog ispred, ali bez duljenja (Martinović, 2011: 116). Usporedno s time, *Hrvatska gramatika* (Barić i dr., 1997: 115) smatra da takve tuđice ne mogu duljiti pretposljednji slog ako između suglasnog skupa ne umeću nepostojano *a*; ta gramatika donosi samo dva moguća oblika *bicìkl – bicìklā, bicikālā*. Jednaka takva rješenja o duljenju predzadnjega sloga samo u slučaju umetanja nepostojanoga *a* donosi i *Hrvatski jezični savjetnik* (1999: 142).

S obzirom na drugo naglasno pravilo prema kojemu silazni naglasak u genitivu množine može težiti promjeni svoje intonacije, moguće je uočiti kako je genitiv množine padež kod kojega postoji nekoliko mogućnosti za ostvarivanje naglasaka. Dakle, postoje naglasna pravila koja se ostvaruju u imenica genitiva množine, pri čemu genitiv može imati ne samo silazni naglasak nego i uzlazni, ali postoje i pravila po kojima se genitiv množine ostvaruje bez promjene tona (Martinović, 2011: 116). U radu će biti iznesena naglasna pravila za sve tri mogućnosti

naglašavanja genitiva množine, odnosno načine ostvarivanja genitiva s uzlaznim i silaznim naglaskom, a zaključit će se onim mogućnostima u kojima promjena tona izostaje. Pri analizi svakog pojedinog naglasnog pravila navodi će biti potvrđeni ili prošireni naglasnim mogućnostima koje donose *Hrvatska gramatika* (Barić i dr., 1997), kao i gramatika *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007). Uz pretpostavku da će govornici hrvatskoga jezika, u slučaju jezičnih nedoumica, najprije posegnuti za rječnicima hrvatskoga jezika, normativne će mogućnosti koje donose gramatike biti uspoređene s mogućnostima koje navode rječnici hrvatskoga standardnog jezika. U svrhu usporedbe naglasnih mogućnosti poslužit će *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007) te mrežni rječnik *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012).

3.1. Genitiv množine s uzlaznim naglaskom

Imenice s jednosložnim osnovama koje u nominativu jednine imaju silaznu intonaciju, a završavaju na -ā, -ī ili -ijū, u genitivu im se množine intonacija mijenja u uzlaznu (Martinović, 2011: 116-117). Jednosložne osnove sa završetkom -ā i dugosilaznim naglaskom ostvaruju promjenu u uzlaznu intonaciju kod genitiva množine: *cŕv – cŕvā; zŭb – zŭbā*, s tim da se predlaže mogućnost uporabe i oblika s nastavkom -ī najčešće kod imenica u muškome rodu pa bi takav oblik glasio *zŭbī* (Martinović, 2011: 116). U tom slučaju mijenja se samo intonacija, a naglasak ostaje dug (Vukušić i dr., 2007: 30). Osim kod imenica muškoga roda, nastavak -ī imaju i imenice ženskoga roda koje pripadaju i-vrsti: *nôc – nŏci – nŏcī; strâst – strâsti – strâstī*, dok kod svih ostalih imenica i-vrste intonacija ne prelazi u uzlaznu, već ostaje jednaka naglasku koji se ostvaruje u nominativu množine (Martinović, 2011: 117). Ovakvo pravilo o uporabi oblika koji završava nastavkom -ī prepoznato je i u *Hrvatskoj gramatici*, iako spomenuta gramatika ne donosi samo tu mogućnost, nego navodi i oblike koji završavaju nastavkom -ijū te čiji je naglasak kratkouzlazan: *gòstijū, zŭbijū* (Barić i dr., 1997: 116). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 30) u tom slučaju donosi mogućnost ostvarivanja kratkosilaznog umjesto kratkouzlaznog naglaska: *pŕstijū*. Iako gramatike navode ispravnost oblika s nastavkom -ijū u genitivu množine, *Rječnik hrvatskog jezika* (Anić, 2007) i *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) tu mogućnost ne predlažu, već se zadržavaju samo na uporabi oblika s nastavcima -ā i -ī.

Kada je riječ o naglašavanju genitiva množine višesložnih imenica, kod imenice *rŭka* norma daje dvostruku, ali i trostruku mogućnost pa tako oblik imenice *rŭka* u genitivu množine neće imati

samo oblike s uzlaznim naglaskom (*rúkū* ili *rùkū*), već naglasak može biti i silazan: *rùkū* (Martinović, 2011: 117). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 86) također se odlučuje za trostruku mogućnost, s tim da donosi objašnjenje kako oblik *rùkū* nastaje analogijom prema obliku *nògū*. Provjerom zastupljenosti tih pojmova s kratkosilaznim naglaskom na početnom slogu u hrvatskim rječnicima uočeno je kako *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007: 495) donosi samo oblik *rùkū* za množinu, a *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) predlaže dvostrukost: *rúkā/rùkū*.

3.2. Genitiv množine sa silaznim naglaskom

Naglasna norma upozorava na zadržavanje silaznog naglaska u genitivu množine kod onih imenica gdje se ostvaruje proširivanje ispred nastavka -ā; takve će imenice imati silazne naglaske s kratkim slogom: *jùtro – jùtārā*; *súnce – sùnācā* (Martinović, 2011: 117). Jednako pravilo potvrđuje *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 83), dok Martinović (2011: 117) u radu donosi rješenja dostupna u Akademijinoj gramatici, pri čemu neke imenice u genitivu množine uobičajeno zadržavaju dugosilazni naglasak: *gùžāvā*, *čĕkāvā*. *Hrvatska gramatika* navodi mogućnost da dvosložne imenice, koje imaju kratkosilazni naglasak, mogu metatonijom na predzadnjem slogu ostvariti i vrlo rijetki, gotovo zastarjeli oblik: *kòrak – kòrākā*, ali i *korākā* (Barić i dr., 1997: 115). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) odstupa od te norme jer priznaje samo mogućnost genitiva množine sa zastarjelim oblikom koji ima dugouzlazni naglasak na predzadnjem slogu (*korākā*, *leptirā*). Takav se stariji način naglašavanja i dalje vrlo dobro čuva među govornicima Posavine, u nekim zapadnim govorima, a često ih je moguće čuti i u ponekim govornim frazama (Kapović, 2010: 82-83). Osim takvih primjera u kojima se proširivanjem naglasak mijenja u kratkosilazni, kod ostalih višesložnih imenica koje imaju silazni naglasak u nominativu jednine i gdje se ne ostvaruje proširivanje, naglasak u genitivu množine ostaje nepromijenjen: *pòuka – pòūkā*; *nâprāvā – nâprāvā*. *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007) potvrđuje spomenutu normu, dok je u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) zastupljeno drugačije naglašavanje riječi *nâprava*; taj rječnik ističe kako je prvi slog nositelj naglaska te da je on kratkouzlasan i, kao takav, zadržava se u genitivu množine: *nâprāvā*. Nadalje, one dvosložne imenice koje imaju uzlaznu intonaciju u nominativu jednine, u genitivu množine ostvarit će metatoniju (doći će do promjene naglaska, ali će se naglasak zadržati na istome slogu) te će naglasak ispred nepostojanoga *a* postati silazan: *kòsac – kòsācā*; *glúmāc – glúmācā* (Martinović, 2011: 118). Kao iznimke od pravila navode se primjeri

bŕvno – *bŕvānā* i *gŏvno* – *gŏvānā*, uz objašnjenje da je u tim slučajevima došlo „do predvidljive promjene trajanja“ (Martinović, 2011: 118). U primjeru imenice *bŕvno* dvostruku mogućnost naglašavanja donosi *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) jer osim mogućnosti s kratkosilaznim naglaskom, rječnik nudi i oblik u kojemu se nominativni naglasak zadržava: *bŕvnā*. U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr., 1997) zastupljene su i dvostruke mogućnosti za pojedine imenice. Ne samo da se uzlazna intonacija promijeni u silaznu na istome slogu, nego donosi i mogućnost pomicanja naglasaka udesno, pri čemu se on dulji: *mòmak* – *mòmākā/momákā*, *kònac* – *kònācā/konācā* (Barić i dr., 1997: 115). Martinović (2011: 118) ističe kako je kod takvih dvostrukih mogućnosti prednost u uporabi usmjerena na oblik u kojemu naglasak ne mijenja mjesto, dok *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 41) navodi kako primjeri s pomaknutim naglaskom (*òtac* – *otácā*; *kòsac* – *kosácā*) „idu u stilističko ustrojstvo“. U tim slučajevima Martinović (2011: 118) ukazuje da se takve promjene najčešće ostvaruju ponajviše na tonu, a puno rjeđe se mijenja mjesto naglasaka (*ìgla* – *ìgālā* i *igālā*). Međutim, kod riječi koje su česte u govoru odabire se oblik i s promijenjenim tonom i mjestom naglasaka: *zemáljā*; *ovácā*, dok se oblici s pomaknutim naglaskom smatraju obilježjenima ako je riječ rijetka u uporabi (Martinović, 2011: 118-119). Nadalje, naglasno pravilo ukazuje na dvostruku mogućnost naglašavanja imenica koje imaju dvosložnu osnovu bez nepostojanog *a*, a u nominativu jednine imaju kratkouzlazni naglasak; u takvim primjerima nominativni kratkouzlazni naglasak u genitivu množine može ostati nepromijenjen ili promijeniti intonaciju u silaznu: *jèlen* – *jèlēnā* i *jělēnā*; *kòrito* – *kòrītā* i *kõrītā* (Martinović, 2011: 119-120). Martinović (2011: 120) navodi kako jezični priručnici i gramatike često nisu usuglašeni u načinu naglašavanja pa tako neki donose dvostruke mogućnosti, a neki samo jednu od njih. Međutim, prepoznato je kako priručnici radije predlažu oblike imenica koje u genitivu množine imaju silazni ton: *bìser* – *bìsērā*; *kòbila* – *kòbīlā* (Martinović, 2014: 95). Oblike sa silaznim tonom, kao jedinom mogućnošću, predlaže i *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012): *bìser* – *bìsērā*, *kòrito* – *kòrītā*. Nadalje će također biti riječ o imenicama čija je osnova dvosložna, ali naglasak dugouzlasan te imenicama koje u nominativu jednine nemaju nepostojanog *a*; u takvim primjerima nema dvostrukosti, već se prepoznaje intonacijska stabilnost: *gláva* – *glávā*; *nágodba* – *nágodābā/nágōdbā* (Martinović, 2011: 121). Kada je riječ o višesložnim imenicama svih triju rodova koje imaju kratkouzlazni naglasak u nominativu jednine, prepoznato je odstupanje od norme jer norma ne propisuje silazne naglaske na nepočetnim slogovima, ali je u govoru često moguće čuti oblike sa silaznim naglaskom: *rečènica* – *rečèñcā*; *račùnalo* – *račùnālā* (Martinović, 2014: 96). Moguće objašnjenje uzroka pojave takvih metatoniranih oblika pronalazi se „u činjenici da je silaznost opća značajka G mn., ali i u tome što ponegdje nominativni lik sa

silaznim nepočestim slogom uvjetuje takav odraz i u ostalim padežima“ (Martinović, 2014: 96).

3.3. Nepromijenjeni naglasak u genitivu množine

Kada je u pitanju raspored naglasaka u višesložnih riječi, norma je tu vrlo kritična, a prisutna su i poneka kolebanja. Prema Martinović (2011: 121) višestruke su mogućnosti zastupljene kod rješavanja položaja naglasaka u višesložnih riječi s dugouzlaznim naglaskom na pretposljednem slogu, uz nepostojano *a*. Kod takvih imenica oblici za genitiv množine mogu se tvoriti na sljedeće načine: moguće je premještanje naglasaka na slog ispred, moguća je metatonija, ali i naglasak može zadržati svoje mjesto (Martinović, 2014: 95). Dakle, postoji mogućnost da gramatike donose trostruku mogućnost kod prikaza ostvarivanja naglasaka u genitivu množine. Takav je primjer vidljiv u gramatici *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 61), gdje se navodi kako imenica *iskústvo* može imati tri mogućnosti naglašavanja u genitivu množine (*iskústāvā/iskustāvā/iskústāvā*). Osim imenice *iskústvo*, Martinović (2014: 95-96) navodi nekoliko ostalih primjera s trostrukom, ali i četverostrukom mogućnošću naglašavanja: *Dalmátinac – Dalmátinācā, Dalmátinācā Dalmátinācā; ministárstvo – ministárstāvā, ministárstāvā, ministárstāvā; bjelánce – bjelánācā, bjèlanācā/bjèlanācā, bjelánācā*. U prvoj mogućnosti naglasak zadržava svoje mjesto u riječi, što je, prema Martinović (2011: 121) u govoru vrlo rijetko ostvarivo, zatim u drugoj mogućnosti dugouzlazni naglasak mijenja svoj položaj, prelazi na slog ispred te se mijenja u kratkouzlazni, dok se u trećoj mogućnosti na nepočestnom slogu ostvaruje dugosilazni naglasak, što je veliko odstupanje od norme. Iako klasična norma ne prihvaća takvu pojavu, ona je u razgovornom jeziku vrlo česta i uobičajena (Hudeček i dr., 1999: 73). Norma teži premještanju i mijenjanju silaznih naglasaka ukoliko se ostvare na nepočestim slogovima u riječi, ali takve težnje u živom jeziku nisu uvijek ostvarive „jer u jeziku postoje i druge težnje, također unutarnje, koje katkad mogu i nadjačati“ (Škarić, 2006: 72). Dugosilazni naglasci na nepočestim slogovima česti su u govorima štokavaca, nastali su kao posljedica govornikovog doživljaja jezika, ali i zbog naglasnih utjecaja iz drugih jezika te ih je stoga teško, gotovo nemoguće, u potpunosti izbjeći (Škarić, 2006: 71-72). Za razliku od toga, *Hrvatska gramatika* (Barić i dr., 1997: 115) prihvaća samo dvostrukosti, ali ne i trostruku mogućnost: *brežúljak – brežuljākā* ili *brežúljākā*. Što se ostalih višesložnih imenica s alomorfnom osnovom tiče, važno je istaknuti da se u tim slučajevima kod genitiva množine naglasak zadržava, odnosno ostaje nepromijenjen: *djèvojkā – djèvojkā* (Martinović, 2011: 122). *Hrvatska gramatika* upućuje na mogućnost ostvarivanja metatonije u takvim oblicima, ali se oni, kao takvi, smatraju stilski obilježima i zastarjelima: *prìjatelj – prìjatèljā*, a

zastarjeli bi oblik glasio *prijateljā* (Barić i dr., 1997: 129). Četverostruka mogućnost prepoznata je na primjeru imenice *bjelance* i to u tome da osim triju uobičajenih mogućnosti naglašavanja, četvrta mogućnost proizlazi iz nebilježenja dužine na onome slogu s kojega je naglasak u genitivu množine pomaknut ulijevo, odnosno „s kojega je premještena silina (*bjèlanācā*...) jer je razbijen suglasnički skup sa sonantom“ (Martinović, 2011: 119).

Nadalje, nepromijenjeni je naglasak u genitivu množine prepoznat kod trosložnih imenica koje imaju alomorfnu osnovu te kod preostalih višesložnih imenica pa su neki od primjera sljedeći: *nāstavak – nāstavākā; starosjèdilac – starosjèdilācā* (Martinović, 2011: 122). Osim toga, Martinović (2011: 122) navodi kako se naglasak u genitivu množine ne mijenja ni kod imenica kojima je silazni morfem u osnovi (*škôlnīk – škôlnīkā*). Višestruke su mogućnosti zastupljene i kod genitiva množine imenica ženskoga roda koje imaju kratkouzlazni naglasak u nominativu jedine: *ambulānta – ambulānātā, ambulānātā, ambūlanātā; humorèska – humorèsākā, humorèsākā, humòresākā* (Martinović, 2014: 96). U takvim slučajevima norma ne prihvaća silazni naglasak na središnjem slogu, nego predlaže oblike s pomaknutim naglaskom na prethodni slog (*ambūlanātā*), ali je uobičajeniji i češći u uporabi oblik imenice u kojemu naglasak ostaje na osnovnom slogu (Martinović, 2011: 122-123).

4. NAGLASAK NEPOČETNIH SLOGOVA

Iako tradicionalna podjela naglasaka jest takva da prvi slog riječi može imati sva četiri naglasaka, odnosno sve tonske mogućnosti, posljednji slog uopće ne može biti nositelj naglasaka, zatim unutrašnji slogovi riječi ne mogu imati silazne naglaske, dok se silazni naglasci moraju ostvariti u jednosložnim riječima, takva podjela naglasaka u riječima hrvatskoga standardnog jezika može biti i drugačija (Jelaska, 2004: 213). Norma propisuje da se na srednjim slogovima riječi nalaze dvosložni, odnosno uzlazni naglasci, no u nekim se kategorijama riječi mogu ostvariti i silazni naglasci (Jelaska, 2004: 214). *Hrvatska gramatika* (Barić i dr., 1997: 71) navodi kako se silazni naglasci na nepočetnim slogovima mogu ostvarivati u nekoliko kategorija riječi: u posuđenicama (*rezimē – rezimě*), složenicama (*poljòprivreda – poljoprìvreda*), stranim vlastitim imenima (*Vòltēr – Voltêr*), u genitivu množine onih imenica s nepostojanim *a* koje u ostalim padežima imaju uzlazne naglaske (*ùdōvācā – udōvācā*) te u kraticama (*esādē – esadê*). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i dr., 2007: 49) također donosi mogućnost pojave silaznih naglasaka u razgovornome stilu i to na primjerima imena i stranih riječi. Jelaska (2004: 214) također iznosi primjere silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u imenima govornika koja su stranoga podrijetla (*Melīta, Kornêlije*) te u nekim stranim riječima (*lamèla*). Ni *Gramatika hrvatskog jezika* (Silić i Pranjković, 2007: 20) ne protivi se tim mogućnostima te potvrđuje da su silazni naglasci mogući, kako na nepočetnim tako i na posljednjim slogovima (*subjekt*). Unatoč jasno postavljenoj naglasnoj normi unutar jezičnih savjetnika i gramatika, odstupanja su od tih pravila moguća pojava, a kao takva se najčešće ostvaruju u govoru, odnosno unutar uzusa. *Školska gramatika hrvatskog jezika* navodi kako su takva odstupanja „pojedinačna i glavninom pripadaju razgovornomu jeziku“ (Ham, 2017: 28). S obzirom na to da su silazni naglasci na nepočetnim slogovima obilježje razgovornog jezika, razgovornim se stilom ostvaruje „pojednostavljivanje naglasnog sustava, pojednostavljivanje pravila o mjestu, tonu i trajanju naglasaka, čuvanje mjesta naglasaka u oblicima riječi (sklonidbi i sprezanju) i izjednačivanje tona naglasaka“ (Hudeček i dr., 1999: 73). Jelaska (2004: 215) tvrdi kako su odstupanja od pravila o raspodjeli silaznih naglasaka u riječi uobičajena u govoru te da njihovu pojavu ne treba smatrati spornom za hrvatski naglasni sustav. Svoje stajalište potkrepljuje tvrdnjom kako silazni naglasci na nepočetnim slogovima proširuju naglasni sustav hrvatskog jezika jer oni „šire naglasne oprjeke i na nepočetne slogove“ (Jelaska, 2004: 215). Pitanje se silaznog naglasaka na nepočetnim slogovima pojavilo još kod pokušaja prozodijskog prilagođavanja posuđenica hrvatskom jeziku, pri čemu su mnogi lingvisti nudili svoja rješenja, dok su se najveće rasprave vodile oko mogućnosti da posuđena riječ zadrži naglasak na izvornome slogu, a da naglasak pritom bude

silazan (Škarić, 2006: 78). Škarić (2006: 78) navodi kako su pojedini sociolingvisti takvo rješenje prihvaćali, dok je nekim jezikoslovcima takvo rješenje bilo potpuno neprihvatljivo, smatrajući da silazan naglasak na unutrašnjem slogu ne odgovara novoštokavskoj akcentuaciji. Osim toga, *Hrvatski jezični savjetnik* (1999: 73) donosi objašnjenje kako nije opravdano smatrati da je pojava silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u posuđenicama normalna jer se posuđenice moraju prilagoditi naglasnim pravilima hrvatskoga jezika, pri čemu se silazni naglasci mogu ostvarivati samo na prvom slogu višesložne riječi ili u jednosložnim riječima, a kada se posuđenice naglasno prilagode, one postaju hrvatske riječi. Prema tome, riječi koje su posuđene iz klasičnih i stranih jezika ne trebaju zadržavati prozodiju jezika iz kojih potječu (Hudeček i dr., 1999: 73). Proces prilagodbe posuđenica ostvarivao se dvama postupcima, odnosno „prebacivanjem naglasaka na početak riječi i prilagodbom na izvornome mjestu naglasaka“ (Hudeček i dr., 1999: 74), a samim time postigao se „kompromis između dvaju naoko suprotstavljenih zahtjeva: čuvanja izvornog mjesta naglasaka i pravila po kojemu nema silaznih naglasaka izvan početnog sloga“ (Hudeček i dr., 1999: 74). Stoga knjiga *Hrvatski govorili!* (Škarić, 2006: 65) objašnjava kako od petnaestog stoljeća nema silaznih naglasaka na unutrašnjim slogovima jer su se tadašnji kratkosilazni i dugosilazni naglasak premještali na slog ispred te su metatonijom promijenjeni u uzlazne naglaske, međutim njihova je pojava u uporabi ipak vrlo česta.

4.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima u genitivu množine

Mnoge jezikoslovce zabrinjava prihvaćanje i česta uporaba silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima, s obzirom na to da standard takve pojave ne propisuje. Upravo to odstupanje zauzet će središnje mjesto u ovome radu te će samim time biti i polazištem za istraživanje ostvarivanja silaznih naglasaka na unutrašnjim slogovima višesložnih riječi kod genitiva množine. Ponajprije je važno istaknuti povijesni razlog zbog kojega naglasna norma ne dopušta uporabu silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u genitivu množine. Pravilo o ostvarivanju silaznih naglasaka samo na prvome slogu ili unutar jednosložne riječi proizlazi iz promjene koja se dogodila dok je još postojao stari tronaglasni sustav, a činili su ga dinamički kratki naglasak, dugi dinamički naglasak i dugi akut, no tijekom 14. i 15. stoljeća akut je metatonirao u dugosilazni naglasak koji se u govoru pomicao na slog naprijed, mijenjao mu se ton te je takav naglasak postao uzlazni (Babić i dr., 2007: 122-123). Upravo se iz toga razloga silazni naglasci u novoštokavskome nalaze samo na prvome slogu, a ne na nepočetnim slogovima (Babić i dr.,

2007: 123). Iako standard podržava silazne naglaske samo u jednosložnim riječima i na početnom slogu u višesložnim riječi, kolebanja su ipak moguća. Tako Škarić (2006: 66) upućuje na prihvaćanje silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u novoštokavskom govoru te u standardu i to u sljedećim skupinama riječi: stilističkim riječima, složenicama te u onim oblicima koje obilježavaju silazni naglasci. Prema tome, „u skupinu stilističkih riječi idu markirane riječi i usklici, u skupinu složenica idu prave složenice, superlativi pridjeva i priloga te kratice, a oblici obilježeni silaznim naglaskom jesu: vokativ, genitiv množine i prezent“ (Škarić, 2006: 66). U sljedećim će redcima riječi biti usmjerene na objašnjavanje pojavnosti silaznih naglasaka na središnjim slogovima samo kod genitiva množine. Prethodno je objašnjeno kako kod dvosložnih imenica s nepostojanim *a* u genitivu množine uzlazni naglasak metatonira u silazni: *vlákno* – *vlákānā* (Martinović, 2011: 118). Kada je riječ o višesložnim imenicama, odnosno imenicama kod kojih ispred uzlaznog naglasaka u nominativu postoji još slogova (*palačínka*), tada su mogućnosti naglašavanja genitiva množine trostruke (Škarić, 2006: 70). Prva bi mogućnost bila metatonija, tako što će se naglasak prenijeti na slog ispred i postati kratkouzlazni (*vatrogásac* – *vatrògāsācā*), drugo je rješenje čuvanje naglasaka na istom slogu u genitivu množine (*vatrogásac* – *vatrogásācā*), što je gotovo rijetko ostvarivo, ali se stručnjaci za njega snažno zalažu te posljednja je mogućnost ostvarivanje dugosilaznog naglasaka na središnjim slogovima (Martinović, 2011: 121). Prva mogućnost naglašavanja, prema kojoj se naglasak prenosi na slog ispred te metatonira, za klasičnu je normu jedina priznata i prihvatljiva, međutim unutarne se jezične sile takvoj mogućnosti protive (Škarić, 2006: 70). Kada je riječ o posljednjoj mogućnosti, pri čemu se u genitivu množine na trećem slogu od kraja riječi nalazi dugosilazni naglasak, takav se način naglašavanja smatra bliskim zapadnim novoštokavcima, što prvi potvrđuje Vukušić zajedno s podacima ispitivanja koje je proveo, pri čemu je pet od šest njegovih ispitanika potvrdilo da bi genitiv množine višesložnih imenica (*parlamentārācā*) naglasilo dugosilaznim naglaskom (Škarić, 2006: 70). Moguće je da takvo naglašavanje kod štokavaca nastaje kao posljedica „unutarnjeg doživljaja jezika“ (Škarić, 2006: 72) i stoga je u živom jeziku teško usustaviti ono što standard propisuje. Nadalje, višestrukost je mogućnosti vidljiva i u proširenim imenicama ženskoga roda koje nose kratkouzlazni naglasak: *ambulànta* – *ambulànātā*, *ambulànātā*, *ambùlanātā*, gdje postoji ostvarivanje kratkosilaznog naglasaka na središnjem slogu, ali i mogućnost prebacivanja naglasaka na slog ispred (Martinović, 2014: 96). Kratkosilazni je naglasak u genitivu množine na središnjim slogovima ostvaren i u primjerima hrvatskog jezikoslovca Mate Kapovića (npr. *udòvica*), smatrajući taj naglasak vrlo čestim unutar mjesnih govora (Vidović, 2014: 499). U ovome se slučaju opravdanost ostvarivanja silaznog naglasaka na nepočetnom slogu može objasniti pomoću činjenice da je silaznost kod genitiva množine

smatrana općom značajkom, ali i da takva metatonija može biti uzrokovana i uvjetovana silaznim naglaskom na nepočetnom slogu koji se pojavljuje već u nominativu (Martinović, 2014: 96). Potvrda je tomu imenica *ambulanta* koja, prema *Rječniku hrvatskoga jezika*, u nominativu ima kratkosilazni naglasak (Anić, 2007). S obzirom na to da na oblikovanje hrvatskog standardnog jezika utječu i neki neštokavski govori kod kojih se silazni naglasci pojavljuju u bilo kojem položaju (Škarić, 2006: 72), važno je razumjeti kako su takve pojave i u govorima hrvatskoga jezika sasvim moguće i očekivane.

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Komparativna analiza kao metoda istraživanja

Pitanje koje je bilo polazište ovome radu odnosi se upravo na odstupanja od norme kada je riječ o silaznim naglascima na središnjim slogovima, a koji se ostvaruju u genitivu množine. Prvobitna je usmjerenost ovoga rada na istraživanju koju od trostrukih mogućnosti za raspodjelu naglasaka u genitivu množine višesložnih riječi predlažu hrvatski rječnici, a što se zapravo ostvaruje u suvremenom govoru, odnosno uzusu, koji predstavlja konkretizaciju same norme unutar govora (Martinović, 2014: 20). Škarić (2006: 96) u svojoj knjizi *Hrvatski govorili!* donosi pregled istraživanja, koje je provedeno među školovanim, izvornim hrvatskim govornicima kako bi se provjerilo koliko su silazni naglasci na unutrašnjim slogovima česti, prirodni i prihvatljivi unutar općeprihvaćenog, živog hrvatskog idioma. Sustavnim istraživanjem, koje je provedeno među hrvatskim govornicima, dokazano je kako su ispitanici najčešće rabili dugosilazne naglaske na nepočetnim slogovima, smatrajući to najprihvatljivijim (Škarić, 2006: 96-111). Isto tako, provedenim je istraživanjem dokazano kako se većina ispitanika odlučuje na dugosilazni naglasak u genitivu množine, koji se ostvaruje na izvornome slogu (*čovječûljākā*). Ispitana populacija preteže ostvarivanju dugosilaznih naglasaka na trećem slogu od kraja riječi kod genitiva množine, smatrajući to normalnim naglašavanjem, za razliku od mogućnosti da se dugouzlazni naglasak prenese na slog ispred te da se na četvrtom slogu od kraja riječi ostvari kratkouzlazni naglasak (Škarić, 2006: 71). Da bi se moglo doći do odgovora na polazišno pitanje ovoga rada i samim time usporediti prikupljene rezultate s rezultatima dosadašnjeg Škarićeva istraživanja, rad će se metodološki usmjeriti na analiziranje mogućnosti koje donose *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015) o naglašavanju višesložnih riječi u genitivu množine. Rječnici mogu predložiti više od jednoga oblika naglašavanja pojedine imenice, a višestruke se mogućnosti naglašavanja genitiva množine uobičajeno pojavljuju kod imenica muškoga roda sa sufiksima *-(a)c* i *-(a)k*, zatim u deminutivnih imenica srednjeg roda koje završavaju sufiksom *-ce* te kod imenica srednjega roda na *-stvo* (Hudeček i dr., 1999: 77). Osim navedenih grupa riječi, višestruke mogućnosti mogu imati i posebni tipovi riječi, primjerice tuđice (*palačínka, ambulànta*). Nakon izvršene usporedbe mogućnosti koje predlažu hrvatski rječnici, suvremeni će govor o uporabi tih mogućnosti biti analiziran pozornim slušanjem izgovora izvornih hrvatskih govornika unutar različitih videozapisa, koji su dostupni na mrežnoj platformi *YouTube*. U analizu se kreće s pretpostavkom da rječnici hrvatskog jezika poštuju normu te genitiv množine bilježe s kratkouzlaznim

naglaskom na četvrtom slogu od kraja riječi, a da hrvatski govornici odstupaju od tog pravila te da najčešće u govoru ostvaruju dugosilazne naglaske na trećem slogu od kraja riječi.

5.2. Rezultati komparativne analize

U svrhu provođenja komparativne analize odabrano je nekoliko višesložnih riječi koje imaju višestruke mogućnosti naglašavanja genitiva množine te čije je genitivne oblike bilo moguće provjeriti u *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječniku hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) te u *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015). *Tablica 1.* donosi sustavan pregled naglasnih rješenja koja nude hrvatski rječnici te na temelju kojih se provodi usporedba.

	Rječnik hrvatskoga jezika (Anić, 2007)	Školski rječnik hrvatskoga jezika (Birtić i dr., 2012)	Rječnik hrvatskoga jezika (Šonje, 2000)	Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (Jojić, 2015)
nominativ jednine	genitiv množine	genitiv množine	genitiv množine	genitiv množine
<i>čuperak</i>	<i>čuperākā</i>	<i>čuperākā</i>	<i>čuperākā/čuperākā</i>	<i>čuperākā/čuperākā</i>
<i>bjelanjak</i>	<i>bjelānjākā</i>	<i>bjelānjākā</i>	<i>bjelānjākā/bjelānjākā</i>	<i>bjelānjākā</i>
<i>podatak</i>	<i>pòdātākā</i>	<i>pòdātākā</i>	<i>pòdātākā/podātākā</i>	<i>pòdātākā/podātākā</i>
<i>dobitak</i>	<i>dòbitākā</i>	<i>dòbitākā</i>	<i>dòbitākā/dobitākā</i>	<i>dòbitākā</i>
<i>vrtuljak</i>	<i>vrtūljākā</i>	<i>vrtūljākā</i>	<i>vrtūljākā/vrtūljākā</i>	<i>vrtūljākā/vrtūljākā</i>
<i>žumanjak</i>	<i>žumānjākā</i>	<i>žumānjākā</i>	<i>žumānjākā/žumanjākā</i>	<i>žumanjākā/žumānjākā</i>
<i>vatrogasac</i>	<i>vatrògāsācā</i>	<i>vatrògāsācā</i>	<i>vatrògāsācā/vatrogāsācā</i>	<i>vatrogāsācā/vatrògāsācā</i>
<i>blizanac</i>	<i>blizānācā</i>	<i>blizānācā</i>	<i>blizānācā/blizānācā</i>	<i>blizānācā</i>
<i>feudalac</i>	<i>feùdālācā</i>	<i>feùdālācā</i>	<i>feùdālācā/feudālācā</i>	<i>feùdālācā/feudālācā</i>
<i>gimnazijalac</i>	<i>Gimnazijālācā</i>	<i>gimnazijālācā</i>	<i>gimnazijālācā/gimnazijālācā</i>	<i>gimnazijālācā</i>
<i>tuđinac</i>	<i>tùđīnācā</i>	<i>tùđīnācā</i>	<i>tùđīnācā/tuđīnācā</i>	<i>tuđīnācā/tùđīnācā</i>

<i>muškárac</i>	<i>mùškārācā</i>	<i>mùškārācā</i>	<i>mùškārācā/ muškárācā</i>	<i>muškárācā/ mùškārācā</i>
<i>kokošínjac</i>	<i>kokòšínjācā</i>	<i>kokòšínjācā</i>	<i>kokòšínjācā/ kokošínjācā</i>	<i>kokòšínjācā</i>
<i>policájac</i>	<i>policājācā</i>	<i>policājācā</i>	<i>policājācā/policá- jācā</i>	<i>policājācā/ policājācā</i>
<i>društvánce</i>	<i>društvānācā</i>	<i>društvānācā/druš- štvāncā</i>	<i>/*</i>	<i>društvānācā/društvā- nācā/društvāncā</i>
<i>jajášce</i>	<i>jajášceta/ jajášcā</i>	<i>jājāšācā/jājāšcā</i>	<i>jajášcā/ jājāšācā/ jajášacā</i>	<i>jājāšācā/ jājāšcā</i>
<i>mjestášce</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>mjestášcā/ mjestášācā</i>
<i>okášce</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>okášce/okāšācā/o- kāšācā</i>	<i>/*</i>
<i>piléšce</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>piléšcā/pilēšācā/ pilēšācā</i>	<i>pilēšcā</i>
<i>dlijétce</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>dlijétcā/dlijétācā</i>
<i>dežúrstvo</i>	<i>děžūrstāvā/ děžūrstvā</i>	<i>děžūrstāvā/děžūr- stvā</i>	<i>děžūrstvā/ děžūrstāvā</i>	<i>děžūrstāvā/ dežūrstvā</i>
<i>božánstvo</i>	<i>bòžanstāvā/ bòžānstvā</i>	<i>bòžanstāvā/bòžān- stvā</i>	<i>božánstvā/božàn- stāvā</i>	<i>bòžanstāvā/bòžānstvā</i>
<i>gospodárstvo</i>	<i>gospòdār- stāvā</i>	<i>gospòdārstāvā/go- spòdārstvā</i>	<i>/*</i>	<i>gospòdārstāvā/gospò- dārstvā</i>
<i>herójstvo</i>	<i>/*</i>	<i>hèrojstāvā/hèrōjstv ā</i>	<i>/*</i>	<i>hèrojstāvā/hèrōjstvā</i>
<i>ministárstvo</i>	<i>ministārstā- vā/ministār- stvā</i>	<i>ministārstāvā/mini- stārstvā</i>	<i>ministārstvā/ ministārstāvā/ ministārstāvā</i>	<i>/*</i>
<i>rudárstvo</i>	<i>rùdārstāvā/ rùdārstvā</i>	<i>/*</i>	<i>/*</i>	<i>rudārstāvā/ rùdārstāvā/ rudārstvā</i>
<i>ambulànta</i>	<i>ambulànta – ambùlanātā /ambulàntī</i>	<i>ambùlanātā/ambu- lántā/ambulàntī</i>	<i>ambulántā/ ambulàntī/ambu- lànātā</i>	<i>ambùlanātā/ ambulántā/ ambulàntī</i>
<i>palačínka</i>	<i>palàčīnākā/ palàčīnkī</i>	<i>palàčīnkā/palàčīn- kī</i>	<i>palàčīnkā/palàčīn- kī/palàčīnākā</i>	<i>palàčīnākā/ palàčīnkā/ palačīnkī</i>

Tablica 1. Usporedba naglašavanja genitiva množine višesložnih imenica u *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječniku hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015)

*Rječnik ne donosi ni jednu naglasnu mogućnost.

Analizom i usporedbom naglasnih rješenja koja nude odabrani hrvatski rječnici moguće je zaključiti kako rječnici donose ne samo jednu mogućnost naglašavanja genitiva množine nego i višestruke mogućnosti. *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007) i *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012) najčešće su podudarni u rješenjima koja donose, a u najvećem broju primjera donose samo jednu naglasnu mogućnost. Višestruke mogućnosti naglašavanja nude *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015) te su njihova rješenja uvelike ujednačena. Prepoznato je nekoliko imenica, najčešće deminutiva srednjega roda koji završavaju sufiksom -ce, čije oblike za genitiv množine rječnici ne donose, ali i nekoliko imenica koje pripadaju ostalim skupinama riječi, a čiji naglasni oblici nisu istaknuti u rječniku. Kada je riječ o samim naglasnim mogućnostima koje su dostupne za usporedbu, prepoznato je da rječnici slijede normativne preporuke te ponajprije predlažu oblik za genitiv množine koji je metatoniran, odnosno onaj u kojemu se naglasak prenosi na slog ispred te postaje kratkouzlazni. Osim te mogućnosti, rječnici predlažu i oblik u kojemu naglasak ne mijenja mjesto nego se čuva na istome slogu, što norma također odobrava. Dakle, slijedeći naglasna pravila, rječnici ne predlažu uporabu oblika u kojima imenica genitiva množine ima silazni naglasak na nepočetnome slogu, već nude mogućnosti u kojima imenice imaju uzlaznu intonaciju. Iznimka je prepoznata jedino na primjeru imenice *dlijétce*, pri čemu *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015) nudi mogućnost uporabe oblika s dugosilaznim naglaskom u genitivu množine (*dlijétācā*), što normativno nije prihvatljivo.

Drugi se dio istraživačkoga rada usmjerio na slušnu analizu govora hrvatskih govornika unutar javnih medija, odnosno spikera¹ za koje se pretpostavlja da su uzorni govornici te da govore standardnim jezikom poštujući njegova pravila (Martinović, 2014: 27). Slušna se analiza ostvarila slušanjem videozapisa koji su dostupni na mrežnoj platformi *YouTube* i koji su informativnog karaktera, poput vijesti ili dokumentarnih emisija. U svrhu je istraživanja nasumičnim odabirom odabrano deset videozapisa čiji su sadržaji pažljivo preslušani, a izdvojeni su samo oni videozapisi i primjeri u kojima je prepoznato odstupanje od norme. Primjeri transkripcije analiziranoga govora potvrđuju kako govornici standardnog jezika ponekad izgovaraju oblike višesložnih imenica genitiva množine u kojima se ostvaruje silazna intonacija na središnjim slogovima, iako to norma ne preporučuje. Primjeri su sljedeći:

¹ „čitač tekstova, programa na radiju ili na televiziji“ (Anić i Goldstein, 2007: 536)

„Tijekom Domovinskog rata stotine stranih *dragovôljācā* pridružile su se Oružanim snagama Republike Hrvatske ne bi li pomogli u obrani od velikosrpske agresije.“ (*YouTube*, 10. lipnja 1995. – Poginuo Thomas Crowley, 23. 8. 2019.)

„Popis stanovništva pokazat će službenu demografsku sliku Hrvatske, no neke stvari vidljive su i bez službenih *podātākā*.“ (*YouTube*, VIJESTI 26. 10. 2021.)

„05. listopada 1918. godine u Zagrebu je utemeljeno Narodno vijeće *Slovēnācā*, Hrvata i Srba.“ (*YouTube*, Povijest četvrtkom – Stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 7. 12. 2018.)

„Naime, četiristotinjak *srednjoškōlācā* prošetalo je centrom poručivši da je krajnje vrijeme da se počnemo brinuti za naš planet.“ (*YouTube*, Vijesti TVN, 27. 9. 2019.)

„Porazavajuće podatke o ravnopravnosti žena i *muškārācā* iznjedrilo je istraživanje portala MojPosao.“ (*YouTube*, SBTv Vijesti, 6. 4. 2014.)

„Temeljem preporuka Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije, Grad Osijek će danas provesti larvicidne tretmane suzbijanja *komārācā*.“ (*YouTube*, VIJESTI, 1. 6. 2021.)

Nakon komparativne analize provedene na temelju uspostavljenih normi o naglašavanju višesložnih riječi u genitivu množine, oblika naglašavanja koje donose hrvatski rječnici *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015) te na temelju zabilježenih uporabnih oblika u govoru, moguće je zaključiti kako se rječnici pridržavaju naglasnih pravila te nude oblike koji su u skladu s normativnim preporukama, dok govornici u većini slučajeva izgovaraju imenice genitiva množine u onim oblicima koje norma ne preporučuje. Dakle, četiri analizirana rječnika hrvatskoga jezika predlažu uporabu oblika višesložnih imenica u genitivu množine kojim se potvrđuje pravilo o prenošenju uzlaznog naglasaka na slog ispred, pri čemu taj naglasak ostaje uzlazan, ali postaje kratak, što je u skladu s općim preporukama o raspodjeli naglasaka. Moguće je zaključiti kako rječnici poštuju i dosljedno provode naglasna pravila koja propisuje standard. Međutim, oblik koji se najčešće ostvaruje unutar uzusa nije u skladu s pravilima o raspodjeli naglasaka unutar riječi jer govornici većinom rabe oblik sa silaznim naglaskom na središnjem slogu. Silazni su naglasci na takvim mjestima uobičajeni u novoštokavskim govorima, ali se smatra da su dopustivi jedino u razgovornom stilu (Silić i Pranjković, 2007: 171).

6. ZAKLJUČAK

Naglasna je norma hrvatskoga jezika propisana i dostupna u jezičnim priručnicima, ali je uporabom dokazano da ona nije ujednačena ni općeprihvaćena među govornicima hrvatskoga jezika, odnosno naglasni je sustav usvojen, ali se postavljena pravila ne poštuju dosljedno (Martinović, 2017: 95-96). Samim time, ni normativni priručnici ne donose ujednačena naglasna rješenja, a u nekima je moguće naići na dvostrukosti ili trostrukosti. Istraživanje doneseno u ovome radu potvrđuje činjenicu o pojavnosti odstupanja od norme u komunikaciji i to na primjeru ostvarenja silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u genitivu množine višesložnih riječi. Iako silazni naglasci na nepočetnim slogovima nisu u skladu s propisanim pravilima o raspodjeli naglasaka unutar riječi, rječnici se hrvatskog jezika odlučuju za poštivanje norme, što je dokazano na primjerima iz *Rječnika hrvatskoga jezika* (Anić, 2007), *Školskog rječnika hrvatskoga jezika* (Birtić i dr., 2012), *Rječnika hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000) i *Velikog rječnika hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015), dok je u komunikaciji među hrvatskim govornicima moguće često čuti odmake od tog pravila. U skladu s time, Škarić (2006) smatra da je silazni naglasak na nepočetnim slogovima jako česta, gotovo uobičajena pojava među hrvatskim govornicima te da bi se oni „doista morali prenemagati da im silazni naglasci na nepočetnim slogovima nisu ritmički u redu“ (Škarić, 2006: 80). Vrlo je često izgovor koji je propisan u gramatikama među govornicima smatran stilski obilježenim i ponekad neuobičajenim pa su stoga hrvatski govornici skloniji odstupanjima od naglasne norme, kako bi njihov govor bio prilagođen govornim situacijama (Martinović, 2017: 104).

7. LITERATURA

1. Anić, Vladimir, 2007. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb.
2. Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo, 2007. *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb.
3. Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Škarić, Ivo; Težak, Stjepko, 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
4. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 1997. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
5. Birtić, Matea; Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jojić, Ljiljana; Kovačević, Barbara; Lewis, Kristian, 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Školska knjiga, Zagreb. Dostupno na: <http://rjecnik.hr/>.
6. Ham, Sanda, 2017. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
7. Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka, 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Školske novine, Zagreb.
8. Jelaska, Zrinka, 2004. *Fonološki opisi hrvatskoga jezika: glasovi, slogovi, naglasci*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
9. Jojić, Ljiljana, 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
10. Jozić, Željko, 2013. *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
11. Kapović, Mate, 2010. *Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj*, Filologija, No.54, str. 51. - 109.
12. Martinović, Blaženka, 2011. *Naglasak genitiva množine*, Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, No.9, str. 114. – 125.
13. Martinović, Blaženka, 2014. *Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama*, Hrvatska sveučilišna naklada, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zagreb.
14. Martinović, Blaženka, 2017. *Kodifikacija hrvatske naglasne norme (ili kako naši priručnici govore)*, Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, No.1, str. 95. – 106.
15. Silić, Josip; Pranjković, Ivo, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb.
16. Šonje, Juraj (ur.), 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Školska knjiga, Zagreb.
17. Škarić, Ivo, 2006. *Hrvatski govorili!*, Školska knjiga, Zagreb.

18. Vidović, Domagoj, 2014. *Naglasci u Rječniku stranih riječi i naglasnome priručniku Adolfa Bratoljuba Klaića u usporedbi sa Školskim rječnikom hrvatskoga jezika*, Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, No.2, str. 497. – 520.
19. Vukušić, Stjepan; Zoričić, Ivan; Grasselli-Vukušić, Marija, 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti : Nakladni zavod Globus, Zagreb.